Bokmelding

Michael Stausberg (red.), *Religionswissenschaft*. Berlin og Boston: Walter De Gruyter GmbH & Co. KG., 2012. 522 sider. ISBN 978-3-11-025892-9.

Anmeldt av Egil Asprem

Religionsvitenskap kan være gøy! Det sier Michael Stausberg i forordet til denne nye studiehåndboken for tyskspråklige religionsviterspirer. *Religionswissenschaft* er et omfattende redaktørverk som samler bidrag fra 30 religionsforskere virksomme i Tyskland, Østerrike og Sveits. Boken er dermed både et speilbilde av det som rører seg i tyskspråklig religionsvitenskap – spesielt på teori- og metodefronten – så vel som et fagdidaktisk verk til bruk i undervisning. Begge aspekter fortjener omtale.

Religionswissenschaft er utgitt i Walter De Gruyters "Studium"-serie, og er ment som en tekstbok til bruk i religionsvitenskapelig undervisning Dersom studentene som leser boken sier seg enige i at religionsvitenskap er gøy, så ser fagets fremtid lys ut. For selv om *Religionswissenschaft* er skrevet i et tilgjengelig språk, er det ikke snakk om noen lettbeint popularisering. Bokens 29 kapitler tar opp et bredt spektrum av teoretiske spørsmål, metodologiske utfordringer og problemstillinger, eksemplifisert med empiriske analyser av material hentet fra vidt ulike kontekster. De tegner bildet av en disiplin som er i stand til dyp (men kanskje noe navlebeskuende?) kritisk refleksjon over eget mandat og rolle (del 1), som har et sterkt potensial til å være samfunnsrelevant og dagsaktuell (del 3 og 5), og som er i stand til å bygge broer til en lang rekke andre fagfelt, som mediestudier, musikkvitenskap og kjønnsforskning (del 2 og 4). I slutten av boken følger et pedagogisk relevant hjelpemiddel i form av en 35-siders oversikt over

argumenter og kjernepunkter i hver enkelt artikkel. For hver artikkel nevnes et utvalg nøkkelbegrep, en serie lesespørsmål, stikkord til innholdsmessige/empiriske tema som behandles i teksten, samt et knippe spørsmål som skal få leseren til å sette hvert kapittel inn i en større sammenheng. Dette gjør ikke bare boken mer tilgjengelig, men gir også nyttig trening i å lese fagartikler, samt komponere og strukturere en god faglig tekst. En mindre innvending er at redaktøren har valgt å organisere hjelpematerialet til kapitlene alfabetisk etter forfatternavn, mens det ville vært ryddigere å holde seg til den konseptuelle inndelingen som boken ellers følger.

Innholdsmessig setter boken tydelige mål fra begynnelsen av. Lesestykkene skal ta for seg grunnleggende spørsmål: "hva er religionsvitenskap", "hvordan arbeider man religionsvitenskapelig", "hva kjennetegner religionsvitenskapelige problemer", og "hvordan behandler man disse"? Her er det fagpolitiske avgrensninger, diskusjon av metodologisk tilnærming og relevant teoribygging, samt refleksjon over konkrete arbeidsmetoder.

Avgrensningsarbeidet påbegynnes allerede i redaktørens innledning: Stausberg skriver ettertrykkelig at religionsvitenskap er en empirisk og vitenskapelig disiplin som jobber med observerbare størrelser og sikter mot allmenne teoretiske erkjennelser: det handler om "observerbare og tolkbare (empiriske) saksforhold som krever forklaring" (1); religion sees som et "symptom" eller en "variabel"; forskeren "tar ikke parti", og stiller ikke spørsmålet "om én religion er bedre enn en annen" (2). Religionsvitenskapen ser seg selv "som en religiøst nøytral (agnostisk)" menneske- og kulturvitenskap. Her flagges det metateoretiske standpunkt som på langt nær alle religionsteoretikere vil si seg enig i: objektivitet, nøytralitet, og (metodologisk) agnostisisme dukker alle opp som markører for hva som utgjør religionsvitenskap *qua* vitenskap, før vi har nådd slutten på side to.

Det er imidlertid grunn til å anta at det ligger både pedagogiske og politiske overveininger bak, og at disse har å gjøre med spesifikke forhold i tyskspråklig akademia. Stausberg gjør senere et poeng ut av at det per 2012 ikke fins ett eneste selvstendig religionsvitenskapelig in-

stitutt i Tyskland – det meste ligger under teologi, med Universitetet i Erfurt som unntak (der deler de pengesekken med kolleger ved filosofisk institutt). Denne fagpolitiske realiteten gjør nok ønsket om å posisjonere seg, samt navigere smidig rundt teologenes domene, noe sterkere enn i land hvor den institusjonelle virkeligheten er annerledes.

Bokens temaområder er i noen grad reflektert i kapittelinndelingen. Del 1 fortsetter debatten om avgrensning med et fokus på definisjoner av religionsbegrepet. Den innledes av Stausbergs oversiktlige og konsise kapittel om definisjonsstrategier og forholdet til religionsteori. Artikkelen bringer frem flere av momentene som blir viktige i resten av boken: begrepshistorie, eurosentrisme, religionsviterens aktørrolle, realdefinisjoner versus bruksdefinisjoner, og problemer med essensialisme, familielikhet, og prototypedefinisjoner. Spørsmålet om universalitet og eurosentrisme kommer opp igjen i Christoph Kleines kapittel om religiøs/sekulær-distinksjonen (kap. 1.3), Karénina Kollmar-Paulenz tar for seg ikke-europeiske religionsbegrep, med et fokus på "buddhisme" blant mongolene og tidlige klassifiseringer av "sjamaner" (kap. 1.4), mens Michael Bergunder og Andreas Nehring tar for seg postkolonialistiske forståelser av "religion" og "hinduisme" (kap. I.5, I.6). Bokens del to beveger seg i retning av spørsmålet om "hvordan arbeide religionsvitenskapelig". Her finner vi metodologiske betraktninger rundt kildegranskning og tolkningsproblematikk (kap. II.5), samt en serie artikler som veksler mellom teoretiske spørsmål om konseptdannelse og metodologiske spørsmål om anvendelse – fra kjønnsbegrep og kjønnsproblematikk i religionsforskning (II.1), via performativitet (II.2), til konseptdannelser sentrert rundt "overnaturlige vesener", som "engler" (kap. II.3) og "guder" (II.4). Kapittel II.7 tar for seg metodologiske utfordringer knyttet til studiet av religion i radio og TV-medier.

Tredje del skiller seg noe fra grunnproblemene skissert innledningsvis, men fokuserer i desto større grad på samfunnsmessig relevante spørsmål som religionsvitenskapen kan bidra til å besvare. Jens Schluchter starter med et kapittel om religionsvitenskap og normativitet – som fint kan leses som en problematisering av Stausbergs nøytralitetskrav i inn-

ledningen. Videre får vi artikler om religion og individualitet, personkulter og politiske religioner, religion og medisin, og forholdet mellom religionsvitenskap og religionsundervisning. Del fire har tittelen "estetikk, visualitet og akustikk", og gir relativt mye rom til betraktninger rundt materielle og kroppslige dimensjoner av "religion". Her finner vi kulturvitenskapelige analyser av visualitet og romlighet (IV.2), religioners materielle kultur (IV.4), og analyse av klang og uttalt språk i tolkning av ritualer (IV.6). Disse kapitlene representerer trenden til å ta i bruk ikke-tekstuelle kilder og teoretisere religion i lys av det som bredt kan kalles estetiske kategorier. Femte og siste del av boken omhandler grenseoverskridelser mellom religioner, og tar opp tematikk rundt lokale og translokale kontekster (V.1), kulturoverføringer og transkulturasjon i lys av bl.a. kolonialisering, globalisering (V.2) og tverr-religiøs dialog (V.3).

Religionswissenschaft dekker store flater, og er ment å gi et representativt overblikk over religionsvitenskaplig praksis i den tyskspråklige sfære i dag. Som sådan kan boken gi en viss pekepinn på fagtrender i denne sfæren. Det blir tydelig at kulturvitenskapelige tilnærminger står sentralt, kombinert med analyser av kommunikasjon og diskursiv praksis. "Kommunikasjon", "kommunikasjonsteorier", "kommunikasjonsformer", "kommunikasjonsstrukturer" og tilgrensende ordformer tar opp nær en hel side i stikkordregisteret. "Tekst", "tekstualitet" og "tekstforskning" tar opp en halvside. Andre signalord som forekommer med høy frekvens i registeret er "diskurs", "legitimering", og "kjønn". Til sammenligning er boken tynn når det kommer til kognitiv religionsforskning, som har vært en svært fremgangsrik retning i den angloamerikanske så vel som den nordiske sfæren det siste tiåret. Kognisjonsvitenskapelige perspektiver rundt "agency detection" og kontraintuitivitet nevnes så vidt i kapitlet om kategoridannelsen "engel" (156–167) – men kun med en overflatisk referanse til Pascal Boyer og sidestilt med bl.a. fenomenologiske tilnærminger. I kapitlet om gudsbegrep (II.4) er kognisjonsforskningen fullstendig fraværende – til tross for at dette har vært et av retningens kjernefokus. Dette fraværet later til å reflektere regionale forskjeller i religionsvitenskaplig praksis i dag. Et samleverk om nordisk religionsforskning ville utvilsomt sett annerledes ut.

Religionswissenschaft er uansett et godt utført og nyttig redaktørverk, som gir et substansielt innblikk i tyskspråklig religionsforskning. Redaktøren later til å ha hatt en stødig hånd på prosjektet fra start til slutt, hvilket gir et godt strukturert og sammenhengende verk som utgjør mer enn summen av hvert enkelt kapittel. Hadde det ikke vært for at det nå helst skal leses *mindre* snarere enn *mer* fremmedspråklig faglitteratur ved norske universiteter kunne boken pent anbefales også for norske studenter.